

Fig. 1. Kaastrup. Ydre, set fra Nordøst.

H. M. 1935

K A A S T R U P K I R K E

HILLERSLEV HERRED

Kirken, der er *Anneks* til Hillerslev, kom 1454 sammen med denne under Mariager Kloster¹ (sml. S. 293), og siden under Kronen. 24. Juli 1712 blev den, med Reservation af Jus vocandi, tilskødet Assessor Peder Nielsen Moldrup til Vestervig Kloster². Den overgik til Selveje 1. Januar 1913.

Kirken ligger centralt i det lille Sogn, hvis østre Del optages af Storaas Eng, og Kirken er rejst ved Kanten af Bakkehældet ned mod disse. Kirkegaarden hegnes af Jorddiger med kampestenssatte Forsider; en Indkørsel i Syd og en Laage har nymodens Murpiller. 1651 blev begge »Kirkegaardsstetter« forvidet, saa man kunde komme igennem dem med en Ligbaare, og nye Trærister blev lagt for at hindre Kreaturers Opløb (Rgsk.). Nordøst for Bygningen er der en Højning, rimeligvis en afgravet Oldtidshøj, der ifølge den stedlige Tradition skal være en »Pesthøj« (sml. Pestgravene i Østløs og Vestløs, V.-Han Hrd. S. 190, 198).

Den kullede Bygning bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid samt nyt Vaabenhus.

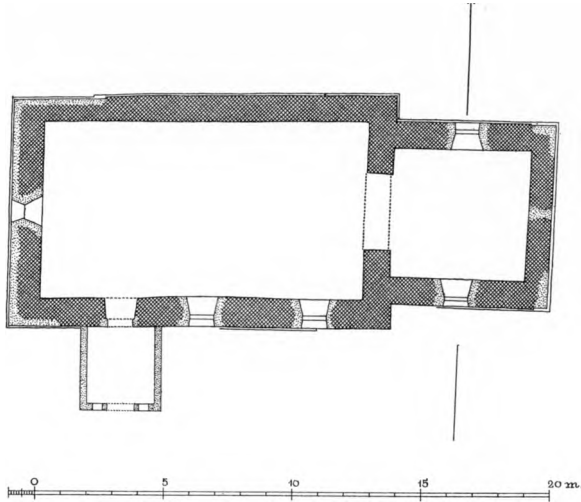

Fig. 2. Kaastrup. Plan 1 : 300. Maalt af C. G. Schultz 1936.

Den romanske *Granitkuaderkirke*, Kor og Skib, har Skraakantsokkel, der under Koret og de østligste 3 m af Skibet ligger et Skifte lavere end paa Bygningens Vestparti, hvor Sokkelstenene er mindre fremspringende og Profilen hulet. Flere Steder, bl. a. ved Skibets Sydøsthjørne, er Sokkelen jorddækket. Skibets Murhøjde er i Øst 4,13 m, i Vest 3,70 over Sokkel; Murene er forhøjede med tre—fire Murstensskifter. Baade Kvaderklædning og Sokkel bærer Præg af de stærke Omsætninger, der fandt Sted efter Trediveaarskrigens Ophør (sml. S. 311), og af oprindelige Vinduer er kun bevaret en høj Vinduesoverligger paa Plads i Korets Østmur, med en Buebredde paa o. 48 cm; Saalbænkmonolitten, der kun var meget lidt nedhugget, fandtes paa Plads endnu i 1886 (Uldall); en løs Vinduesoverligger med falsede Overhjørner (Buebredde 63 cm) henstaar nu i Hillerslev Præstegaardshave. Norddøren, af hvilken der saas Spor f875 (M.-Petersen), er nu helt borte, og den endnu aabne, retvinklede Syddør er overpudset og dækket af Trækarme; fra Vaabenhusloftet ses dog den 155 cm lange Overligger. I Korets Sydside sidder en Kvader, 39 x 137 cm³, ved hvis ene Ende der er hugget et kraftigt fremtrædende Menneskehoved (Fig. 5) i vandret Stilling, o. 30 cm langt, med trapezformet Omrids, ret uklare Detailler og midtdelt Haar (sml. Hillerslev S. 298). I et Par andre Kvadre er der ejendommelige Stenhuggerfelter; det ene, 30,5 cm langt, paa Skibets Sydside minder noget om en Plov (Fig. 3), de to andre (Fig. 4) er uforklarlige.

I det *Indre* har den brede, lave Korbue forskelligt profilerede Kragsten, den nordre med svagt hulet Skraakant, den søndre med Rundstav over en ligeledes svagt hulet Skraakant (S. 216, Fig. 6).

Vaabenhuset foran Syddøren er en lille Nybygning af smaa, gule Sten.

C. A. J. 1919

E. M. 1935

Fig. 3—4. Kaastrup.
Stenhuggerfelter, optrukket med sort Farve
(S. 310)

C. A. J. 1919

Fig. 5. Kvader med Mandshoved paa Korets Sydside
(S. 310).

O. 1630 var Bygningen i stærkt Forfald, da Mariager Kloster i mange Aar havde indkasseret Tienden uden at holde Kirken ved lige, og ligesom i Hillerslev (S. 299) gik Kaastrup Sognebeboere derfor til Kongen med deres Klage, bilagt et Tingsvidne fra Hillerslev Herredsting⁴: Murene (∴ Kvaderklædningen) paa alle fire Sider var for Størstedelen nedfaldet, store Dele af Taget manglede Blydækning, Bjælkerne var raadne, ja saa galt stod det til, at Sognemændene og Præsten ikke uden Livsfare kunde opholde sig i Kirken, og det var ikke Præsten muligt at meddele Sakramentet, da Alterlysene ikke kunde brænde for Storm og Regn. Fra 1618 foreligger kongelige Breve til Lensmændene om at sørge for Kirkens Forbedring, og foruden de under Hovedkirken nævnte, der omhandler baade den og Annekskirken, findes to Breve, der alene tager Sigte paa at hjælpe Kaastrup⁵. Da der først foreligger Kirke-regnskaber fra 1640 ff., kan vi ikke vide, hvad der er blevet foretaget af Reparationer før den Tid; de synes imidlertid ikke at have været af større Omfang, thi 1640 blev alt Tagtømmeret fornyet, 8 »Rejsninger« med Bjælker og dobbelte »Overleder« [∴ Murremme] over Koret og 18 Rejsninger med dobbelte Overleder samt 18 store Bjælker i Skibet, og ganske Kirken blev med Tagsten og Lægter overhængt, dønniket og skelnet, begge »Guolfen«

[o: Gavlene] mesten Part af ny opmuret samt begge Siderne ligeledes for Størstedelen af ny opmuret. 1654 blev Kirkegulvet, som med Huller og Grave var ganske forfaldent, forhøjet og lagt af nyt, og et 10 Alen Træ lagt mellem Kor og Skib. 1696 fik Christen Murmester 51 Daler for Kirkens vestre Ende ganske fra Grunden, den yderste Mur op til Bjælkerne og fra Bjælkerne og til det øverste »baade uder og inder Mur« ganske igennem at opmure samt Sydvesthjørnet hen til Døren.

†*Klokkestabel*. 1641 nævnes »Kloussenn«, som Klokken hænger i; 1663 vedtoges Opførelsen af en ny »Klouns«; Tømmeret bestiltes i Norge og afhentedes ved Vigsø Strand; det nye »Klockehuus« var færdigt 1666 (Rgsk.). Klokken hænger nu i en rundbuet Aabning i vestre Taggavl.

Kirkens nuværende Vinduer har fladbuede Stik af smaa, gule Sten og Trækarme fra Begyndelsen af 1800'erne, et yngre, ny-romansk Vestvindue har dog Blysprosser. Taggavlene er ombyggede (se ovenfor), ogsaa den kvaderklædte Korgavl. Granitmurene staar nu blanke, med Spor af ældre Tidens Rødkalkning og med Hvidtekalkstriber under Tagkægget, Murstenspartierne er hvidkalkede. De nye Tagværker er teglhængte. I det Indre er Loftsbjælkerne bræddeklædte.

INVENTAR

Alterbord, romansk, 40 cm fra Østvæggen, muret af Granitkvadre, med skraakantprofileret Monolitplade, 130 x 105 x 13 cm, hvori en nu tom *Helgen-grav* uden Dæksten.

†*Alterklæde* af blaat »Nobels« Taft, anskaffet 1643 (Rgsk.).

Altartavle (Fig. 6) fra 1649 af samme Snedker som Prædikestolen. I Regnskabet for 1648—49 hedder det: Paa Lensmandens Behag fortinget med en Snedker om en ny Altartavle at gøre og opsætte med en ny Himmel over og en ny Prædikestol med Himmel over og Trappe op til Prædikestolen og Panel ved Siden, 50½ Sletdaler, Materialer 21 Dlr., Snedkerens Kost fra 26. Marts til 30 Juli 31½ Dir.; Snedkeren blev hentet og ført hjem til »Oby«, som er 8 Mil [o: Aaby, Kær Hrd., Aalborg Amt]. Billedfelterne er af Fyr, men det øvrige Træværk af Eg. Kompositionen er lidet arkitektonisk. Postamentets Fremspring svarer ikke til Tavlens andre Afsnit. Ligesom i Egnens ældre, lutheranske Fløj altartavler staar Søjlerne, der her er svære og af toskansk Orden, inde i et skabliggende Storfelt, og denne Ordning gentages i Topstykket, hvis øverste Rammestykke er brudt i lav Gavllinje. Paa Listeværket er Ægestave brugt i stort Tal. Storingerne har inderst en Ornamentstribes, foroven endende i en plump Profilmasker, medens deres ydre Dele dannes af kraftige, store Volutsving i gennembrudt Arbejde; det sidstnævnte Motiv varieres elegant i Topvingerne og genfindes i Smaabøjlerne over Gavlen, der flankeres

E. M. 1938

Fig. 6. Kaastrup. Altartavle 1649 (S. 312).

N. Terma nsen 1920

Fig. 7. Kaastrup. Prædikestol 1649 (S. 314).

af diminutive Spir. Ved en Istandsættelse 1919 fjernedes en Egetræsmaling, saaledes at den oprindelige, brogede Staffering atter kom for Dagen og opfriskedes⁶. Den var udført af Frederik Maler, der til Formaling og Fernisering af Altartavlen, Himlen derover, Prædikestolen og dens Himmel samt Panelet ved Prædikestolen fik 12 Bøger Guld og 11 Bøger Sølv samt Løn og Kost i

33 Dage (Rgsk.). Storfeltets Søjler har malet Ornamentik i Prydbælterne. Paa Postament og Frise er der Indskrifter med gylden Fraktur: »Saa offte som I ede aff dette Brød« etc. og »Hand er regnet Lige som Mistdeder etc. Esaia 53«. Teksterne svarer til Malerierne. Topfeltets Billede forestiller Kristus paa Korset mellem Boverne. Storfeltets Nadverbillede (Fig. 8), der som Forgrundsfigur har en hvid Hund, blev genfundet paa Kirkeloftet og atter indsat i Tavlen 1927 efter en gennemgribende Restaurering⁶, hvorved Kristus- og Johannesfigurerne i det væsentlige maatte nymales. Et yngre Maleri paa Lærred, en af Lærer A. Chr. Andersen i Tisted udført Kopi fra 1900 af Carl Blochs Kristus i Emaus, blev ophængt paa Skibets Nordvæg.

Altersølv. Kalk fra 1832, 20,5 cm høj; den runde Fod har drevet Akantusbladværk langs Kanten, rundt Skaft og rund, riflet Knop; forneden paa det udsvajede Bæger drevet Bladværk; under Bunden indprikket: »Mesterstykket Octobr 15de 1832«; Stempler for Brink, Tisted. Samtidig, lille *Disk* med graveret Cirkelkors i Bunden; ingen Stempler.

†*Kalk* og †*Disk* paa 30 Lod Sølv blev 1709 gjort af ny (Rgsk.).

Oblatæske, nyere, af Tin.

Alterstager, sengotiske, 28 cm høje, med Cylinderskaft, rundet Midtring og derover skarp rygget; Fodskaalen har haft Ben.

†*Messehagel* af rødt Fløjlm med Guldkniplinger, anskaffedes 1643 (Rgsk.).

Fonten bestaar af en oprindelig Fod af Tybotype fra romansk Tid, med Skaftvulst, høje, skarpryggede Hjørneknolde med mellemløbende Rundstav samt en yngre Kumme, Tvm. 65—70 cm, af hvidspættet, sikkert gotlandsk Kalksten, udvendig ottekantet, indvendig rund og uden Afløb i den flade Bund. Regnskabet for 1677 oplyser, at en »Fundtsteen« hentedes i Aalborg dette Aar.

Fad af Nürnbergerarbejde, fra o. 1575, 42 cm i Tvm., med Bebudelsen i Bunden omgivet af Minuskelring; paa Kanten stemplet: R S. Et i Regnskaberne omtalt *Bækken* af Messing, der 1688 blev anskaffet efter Biskoppens Ordre, er maaske identisk med dette.

Daabskande af Tin, 34 cm høj, stemplet Bunch (sml. Vestløs, V.-Han Hrd. S. 203, Fig. 7).

Korbuekrucifiks fra o. 1250—1300. Af den nu o. 140 cm høje Figur er kun Hoved og Krop oprindelige. Det svagt mod højre hældende Hoved har baaret Kongekrone om det bølgede Haar, Kind- og Hageskæg er kort, Øjnene aabne. Den plumpt formede Krop, hvor Ribbenene er vist ved lige Indsnit, danner en svag Bue; Blodklasen er en senere paasømmet Tilføjelse. Lændeklædet, der falder ned over venstre Knæ, men lader højre frit, savner Vulst, men har en rundet Oversnip. De klodsede Arme og daarligt proportionerede Ben er tilføjet i 1708, idet Christen Jepsen Broxbeck(?) 22. Dec. 1708 kvitterede for Arbejdet med Krucifikset, som var: Billedets Arme og Fødder at tilsætte af mit eget Træ, Korset at gøre af ny og den tilligemed de andre to Smaabilleder (5: Sidefigurer) staffere, Bjælken at høvle og indlægge med to Jernankre i Muren, hvorpaa Billederne blev sat. Figuren er nu malet med rødliggraa Farve og Krucifikset anbragt paa Skibets Nordvæg, men endnu 1875 hang det paa sin oprindelige Plads i Korbuen, flankeret af de ovennævnte, senere forsvundne Sidefigurer.

Prædikestol, (Fig. 7) fra 1649, signeret P L, samme Aaby-Snedker, som har udført Altertavlen (se d.); Stolen er kun paa tre Fag. Paa Hjørnerne staar kraftigt fremspringende Pilastre, hvis ejendommelige »Kapitæler« bestaar af to krydsende, spiralrullede Bøjler, mens det trapezdannede Skaft paa hver af de tre Sider har en ret svær Rundstav, der strækker sig næsten i hele Skaftets Længde; nærmest Vinduet er der dog en flad, skællagt Pilaster. I Storfelterne er der smaa Bueslag med Listekapitæler, og saavel Pilastre som Partiet over Buen er fyldt med spinkelt, reliefskaaret Rankeslyng. Pilastrenes Udsmykning i Feltet nærmest Væggen adskiller sig dog fra de øvrige, idet de foruden Rankeslyng indeholder henholdsvis et sammenskrevet Monogram: AP KVD

Sophus Bengtsson 1927

Fig. 8. Kaastrup. Altartavlemaleri af Frederik Maler fra Aalborg (S. 313).

E. M. 1936

Fig. 9. Signatur paa Prædikestol (S. 315).

(Anders Pedersen og Karen Villadsdatter, sml. Gravsten S. 316)⁷ samt Snedkersignaturen P L paa hver Side af en Skruetvinge under en korslagt Passer og Vinkel (Fig. 9). I selve Buefelterne er stiliserede, symmetriske Planter, i de to Felter voksende op af Vaser. I Frisefelterne symmetriske Bladmotiver med tunge Frugter, mens Postamentfelterne indeholder Rosetter og Medaillon med Dobbeltørn; om den ene Roset staar reliefskaarne Versaler: Anno og H N O S (den senere Sognepræst Niels Olufsen, der da var Kapellan hos Faderen); omkring Dobbeltørnen staar 1649 samt M AF (Mogens Arenfeldt, Lensmand paa Mariager Kloster). Under Fodlisten er store, symmetriske Hængestykker af gennembrudt Bladværk. Samtidigt Opgangspanel af Fyr. Himlen er gaaet tabt. 1919 fjernedes en Egetræsvermaling, og Frederik Malers brogede Farver (sml. Altartavlen) blev genfremkaldt⁶.

Af *Stolestaderne* er alle Gavle fornyet o. 1913 som Efterligninger af de gamle Renaissancestader, medens Panelerne, med Tandsnitgesims, er gamle. De tidligere Stader havde høje, dobbelte Trekantgavle med Æggestavlister og Døre med enkle, firkantede Fyldinger. 1640 fik »ganske Kirken igennem« nye Stole; denne Regnskabsmeddelelse maa sikkert tages med Forbehold, thi allerede 1650 blev nogle gamle Stole færdigede, samtidig med at to nye, lukkede blev gjort øverst i Kirken, og 1651 gjorde Laurids Snedker i Tisted 10 Kvindestole med tilhørig Panel, og Anders Smed sammesteds leverede 10 Par

Dørjern. 1685 fornyedes 11 Karlestole med Døre, Lister og Panel af Snedkrene Christen Thorsen i Hillerslev og Christen Christensen i Kaastrup, og endelig gjorde Christen Thorstenson, Tømmermand, 1707 22 Fodskamler (Rgsk.).

†*Bispestol*, se Skriftestol.

Deognestol, gjort 1640 (Rgsk.); Forsiden, med 3 firkantede Fyldinger, og een Trekantgavl, ligger nu paa Loftet.

†*Skriftestol*. Efter Bispens Befaling blev der gjort en ny Stol af Panel i Altergulvet til Bispen at sidde i, naar han visiterer, og ellers at bruge til Skriftestol.

†*Ligbaare* anskaffedes 1651 (Rgsk.).

**Gabestok* opbevares i Nationalmuseet.

Klokke 1641, af Claus Klokkestøber (sml. Llillerslev S. 305), støbt paa Stedet af en gammel Klokke, som var slaaet itu af Fjenden; den samlede Udgift til Støbningen var 853 Rdl. Under en spinkel Bladværksfrise med Kerubhoveder staar Versaler: »Vaar Yffver Krabe til Albeh(!) Patron Anno 1641. Salvator mundi salva nos« (»Verdens Frelser, frels os«). Paa Klokkebrystet de samme Plaketter som paa Klokken i Hillerslev. Tvm. 63 cm.

GRAVMINDER

Blikplader, ialt otte, med Gravskrifter fra sidste Halvdel af 1800'erne, op-hængt paa Skibets Nordvæg.

Gravsten, 1685. Anders Pedersøn, født i Damgaard i Assens Sogn, Biere Herred »her i Landet« 29. Nov. 1596, »som af sin Ungdom tient til Howe, weret Slots Skrifver paa Ørum Slot, Raadmand i Tisted oc siden boede her i Neergaard, huor hand saligen hensof A(nn)o 1665 mellom den 28. oc 29. Ianv.«, og Hustru Karen Willadtz Daater, født i Søring Præstegaard 8. April 1609, død <4. Febr. 1688>, efter 33 Aars Ægteskab, hvori 13 Børn (syv Sønner, 6 Døtre). »Sielene lefver i Herren oc wenter Legomernes Sammenføyelse til gledelig oc ærefuld Opstandelse i Christo Iesu. Kierken til Prydelse oc sine hierte kiere Forældres christelig Efterminde hafver deres eldste Son Rasmus Andersøn oc hans h. kiere Hustrue dene Steen oc Grafskrift bekosted A(nn)o 1685, som beder dete Begravelsested ingen Forkrenckelse tilføyes«. Sortagtig Kalksten, 200 x 140 cm, med fordybede Versaler, hvorimellem talrige sammen-skrevne Bogstaver. I Hjørnerne er store, ovale Medailloner med Evangelisterne, mellem de øvre Himmelfarten, mellem de nedre Dommedagsscene: flankeret af to Engle ser man Frelseren i Skyer med et kornsegllignende Instrument i højre, og venstre Haand velsignende løftet; under Skyerne opstandende Men-nesker samt Djævelen, der har Fuglehoved med Horn og Øren og er udstyret med en Trefork; Helvede er angivet ved et gabende Dyrehoved. I Korgulvet foran Altersranken.

Begravelse. Den paa ovennævnte Sten omtalte Begravelse har sikkert været under Koret. I Regnskabet for 1691 er noteret Udgift til et Bud, der red til Seign. Rasmus Andersen i Ringkøbing angaaende Oplysning paa den Kapital, som han har givet Kirken for hans Moders Ligs Nedsættelse i Kirken, 100 Rdl. til 5 % Rente, ved Brev af 9. Juni 1691⁸. Degnen fik 2 Mark aarlig for hver Søn- og Helligdag at renholde Stenen og lade den bestrø med Sand og Urter.

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1640—96, 1698—1710, div. Aar (LA. Viborg). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen 1875, C. A. Jensen 1919, M. Mackeprang og E. Moltke 1936. Revideret af C. A. J. og E. M. 1938.

Chr. Heilskov: Ældre personalhistoriske Indskrifter fra Hillerslev Herred, i Aarb. Thisted. 1912. S. 13.

F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker III. 1886. S. 355 f. (NM).

¹ Danske Magazin VI, 78. ² Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). ³ Afbildet i Løffler: Gravsten Tav. XIII, 69. Det er dog meget tvivlsomt, om Stenen har været en opretstaaende Gravsten som f. Eks. Klim 2 (V.-Han Hrd. S. 146, Fig. 7—8); i saa Fald maatte man antage, at det nederste, utilhugne Parti var af glattet eller fjernet. ⁴ Sml. AarbThisted. 1913. S. 46 f. ⁵ Kane. Brevbøger 20. Juni 1632, 5. Febr. 1633. ⁶ Ved Maler Povl Jensen; Undersøgelserbetning af Simon P. Simonsen 1913. ⁷ Sml. P. L. Hald i AarbThisted. 1919. S. 94. ⁸ Sml. Hofman: Fundationer IV, 405; senere nægtede Arvingerne at betale, og der førtes Strid herom (sml. Specifikation over Kgl. Majestæts beholdne Kirkers Indkomster 1710).

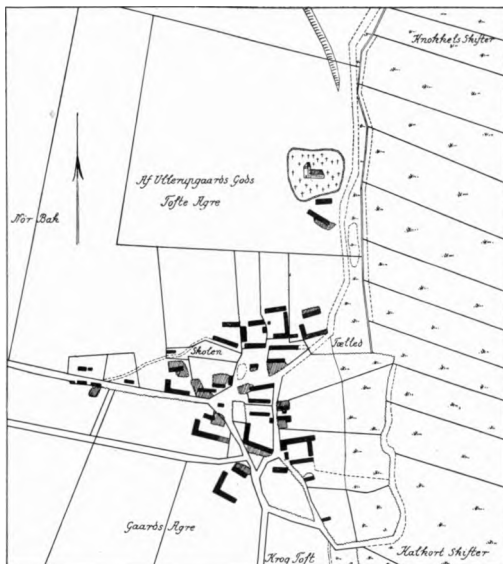

Fig. 10. Kaastrup 1799.